

Kartographie Kartografia

Die Entwicklung der Kartographie in Schlesien

Frühe Landkarten

Die erste separate Landkarte Schlesiens ist in der "Cosmographie" von Sebastian Münster (Basel 1544) enthalten. Für zwei Jahrhunderte bestimmend wurde die Schlesienkarte des Breslauer Pädagogen Martin Helwig. Sie erschien 1561 nach mehrjährigen Vorarbeiten und bildet 370 geographische Orte und rund 40 Flüsse ab. Eine genordete Kopie ist im Atlas von Abraham Ortelius (1575) vorhanden. Darauf bezog sich dann der Reiseatlas "Itinerarium Europae ..." (Köln, nach 1579/80) des Michael von Eitzing. Er gilt als erster Straßenatlas und besitzt in Ansätzen die Darstellung eines Wegenetzes in Schlesien. Das blieb eine Ausnahme bis zu den Karten des beginnenden 18. Jahrhunderts.

Straßen- und Kriegskarten des 18. Jahrhunderts

Ein detailreiches Straßennetz zeigt der Kupferstich "Superioris et Inferioris Ducatus Silesiae ..." (1710) des bekannten Verlanges von Homann in Nürnberg. Lokale Aufnahmen führten zu dem fortschrittlichen "Atlas Silesiae" mit 16 Fürstentumskarten. Seine Verbreitung verhinderte der preußische Herrschaftsbeginn bis 1752. Das detaillierte Wegenetz und die hohe Lagerichtigkeit waren eben für Freund und Feind gleichermaßen hilfreich.

Während der vielen Feldzüge in den Schlesischen Kriegen entstanden Schlachtenkarten und Atlanten des "Kriegstheaters" mit lediglich grobem Wegenetz.

Friedrich der Große erkannte die Mängel im Straßenwesen und in der kartographischen Darstellung. Er veranlaßte neue preußische Landesaufnahmen. Darin verzeichneten die Militärtopographen den genauen Zustand des Landes. Amtliche Meßtischblätter wurden aber erst nach der Reichsgründung (1871) veröffentlicht.

Verkehrskarten

Mit der technischen Entwicklung der Verkehrsmittel entstanden spezielle Verkehrskarten wie z.B. Postcourskarten des Breslauer Verlanges Petz (1833). Im Eisenbahnzeitalter traten zahlreiche Streckenkarten hinzu. Radfahr- und Straßenkarten gewannen mit zunehmendem Individualverkehr an Bedeutung und wurden vor dem Zweiten Weltkrieg insbesondere von verschiedenen Mineralölherstellern (Esso, BP, Aral) publiziert.

Seit Anfang der 1990er Jahre bieten zweisprachige Verkehrskarten des Höfer-Verlags (Dietzenbach) hervorragende Orientierungshilfen.

Rozwój kartografii na Śląsku

Dawne mapy

Pierwszą samodzielną mapę Śląska zawiera "Kosmografia" Sebastiana Münstera (Bazylię 1544). Przez dwa wieki obowiązywała mapa Śląska sporządzona przez wrocławskiego pedagoga Martina Hellwiga. Ukazała się ona po wielu przygotowaniach w roku 1561 i przedstawia 370 miejscowości geograficznych oraz ok. 40 rzek. Zorientowana na północ kopia znajduje się w atlasie Abrahama Orteliusa (1575). Następny był atlas podróżny "Itinerarium Europae ..." (Kolonja, po 1579/80) Michała von Eitzinga. Uważany on jest za pierwszy atlas dróg i przedstawia załączki sieci dróg na Śląsku. Atlas ten pozostał wyjątkiem aż do czasu ukazania się map XVIII-wiecznych.

Mapy drogowe i wojskowe w XVIII wieku

Bogatą w szczegóły sieć dróg przedstawia miedzioryt "Superioris et Inferioris Ducatus Silesiae..."(1710) znanego wydawnictwa Homanna z Norymbergii. Lokalne pomiary doprowadziły do powstania nowoczesnego "Atlas Silesiae" z 16 mapami księstw. Jego popularyzację przerwało do 1752 roku podbicie Śląska przez Prusy. Szczegółowo przedstawiona sieć dróg i właściwe usytuowanie obiektów służyć mogły zarówno wrogom jak i przyjaciom.

Podczas wielu wypraw wojennych w okresie wojen śląskich powstały mapy bitew i atlasy "teatru wojny" ze słabo tylko zaznaczoną siecią dróg.

Fryderyk Wielki rozumiał niedostatki budownictwa drogowego oraz ich kartograficznego przedstawiania. Zarządził nowe pomiary kraju. Kartografowie wojskowi opisali dokładny stan państwa. Urzędowe mapy geodezyjne zostały opublikowane dopiero po powstaniu Rzeszy Niemieckiej (1871).

Mapy drogowe

Wraz z technicznym rozwojem środków transportu powstawały specjalne mapy drogowe jak np. mapa kursów pocztowych wrocławskiego wydawnictwa Petz (1833). W wieku kolei żelaznych dołączyły do nich liczne mapy linii kolejowych. Mapy dróg rowerowych i ulic zyskiwały na znaczeniu wraz z rozwojem transportu indywidualnego przed II wojną światową i były publikowane przez różnych producentów olejów mineralnych (Esso, BP, Aral).

Od początku lat 90-tych XX wieku dwujęzyczne mapy drogowe wydawnictwa Höfer-Verlag są doskonałą pomocą przy poruszaniu się po Śląsku.

Abbildungen

1. Münster, *Schlesia*, Aus: *Cosmographia*, Sebastian Münster, Basel 1544
2. Wieland, *Principatus Silesiae Wratislaviensis*, Aus: *Atlas Silesiae*, Homanns Erben, Nürnberg 1736
3. *Neumarkt*, Generalkarte 1:100.000, Königl. Preuss. Landesaufnahme, 1890
4. *Steinau*, Generalkarte 1:100.000, Königl. Preuss. Landesaufnahme, um 1833
5. *Straßenkarte Mittelschlesien*, 1:200.000 Höfer-Verlag, 2003

Ilustracje

1. Münster, *Schlesia*, z: *Cosmographia*, Sebastian Münster, Bazylię 1544
2. Wieland, *Principatus Silesiae Wratislaviensis*, z: *Atlas Silesiae*, wyd. Homanns Erben, Norymberga 1736
3. Środa Śląska, mapa ogólna 1:100 000 Königl. Preuss. Landesaufnahme, 1890
4. Ścinawa, mapa ogólna 1:100 000 Königl. Preuss. Landesaufnahme, ok. 1833
5. Mapa drogowa środkowego Śląska, 1:200 000 wyd. Höfer-Verlag, 2003